

SLOVENE NIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 30 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1.50 Din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 1. oktobra 1937.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočerkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Za zagrinjalom slovenske nesreče

I.

Dne 29. oktobra l. 1918. je Narodni svet (Narodno veče) v Zagrebu slovesno razglasil, da so se odcepili Slovenci, Hrvatje in Srbi, ki so bili dotlej v Avstroogrski od avstroogrške monarhije in da so ustanovili samostojno državo Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki je obsegala le ozemlje prejšnje Avstroogrške, na katerem prebivajo Slovenci, Hrvatje in Srbi, ne pa kralj, Srbije in Črne gore. Narodni svet v Zagrebu je takoj tudi sporočil veliki antanti, da je bila ta država ustanovljena in jo je prosil, naj jo pripozna. Znano je, da je velika antanta že meseca avgusta l. 1918. pripoznala češkoslovaško državo s češkoslovaškim Narodnim svetom pod predstvom T. Masarykom, kot začasno vlado. Dr. Trumbić pa se je že prej in zadosti zgodaj z vsemi močmi trudil, da bi velika antanta pripoznala tudi Slovence, Hrvatje in Srbe na avstroogrskem ozemlju kot samostojno državo. Dr. Trumbića so podpirali pri tem njegovi prijatelji v Angliji, uspel pa ni, ker mu je nasprotoval N. Pašić, ki je bil na čelu srbske vlade in je zaradi Pašićevega nastopanja Trumbiću odgovarjala velika antanta, ki mu je bila sicer pripravljena ugoditi, naj se prej sporazume s srbsko vlado.

Če bi bila velika antanta pripoznala Slovence, Hrvatje in Srbe iz avstroogrške monarhije za samostojno državo že pred polomom Avstroogrške, bi bil položaj na koncu meseca oktobra l. 1918. čisto drugačen kot je bil, ker bi bilo tudi slovensko ozemlje ne del premagane Avstrije, ampak del samostojne države, ki bi bila zaveznica velike antante, zmagovalke v svetovni vojni. Mirovna pogajanja v Parizu bi potekala gotovo drugače kot so v resnici in bi najbrž tudi mirovne pogodbe bile drugačne kot so in bi Rapalska pogodba iz l. 1920. in St. Germainška pogodba s koroškim plebiscitom najbrž ne razsekali slovenske zemlje tako, kakor ni bilo razkosano ozemlje nobenega samobitnega naroda v Evropi.

Slovenska usoda je zorela že davno pred sklepom mirovnih pogodb. Če bi bili Slovenci imeli že pred letom 1914. prijatelje v zahodnoevropskih državah ali če bi bili imeli vsaj kulturne stike n. pr. s Francijo, kakor so jih imeli Čehi, kaj pa šele Poljaki, ki so imeli podtalne stike po vsi Evropi in zaupnike v avstrijski in celo nemški diplomaciji, ali pa če bi nas Slovence veliki svet vsaj poznal, bi najbrž tudi Londonski pakt iz l. 1915., ki ga je podpisala celo carska Rusija in z njim izročila tretjino Slovencev Italiji, ne bil nastal ali pa vsaj ne bi bil tako hudo vrezal v naše narodno telo. Slovensko ozemlje je mednarodno bolj važno kot pa češkoslovaški teritorij, posebno če gledamo slovensko ozemlje kot čisto samostojno enoto, zoper katero bi tudi Italija, ki se je bala večje slovenske države na svojih vzhodnih mejah in je v nji slutila vseslovensko nevarnost, ne mogla imeti pametnega ugovora in bi tudi ne mogla zahtevati takih strateških mej, kot jih je na mirovni konferenci.

Meseca aprila l. 1918. je bil v Rimu takoimenovani kongres zatiranih avstrijskih narodov, potem ko je doživela Italija poraz pri Kobaridu. Sklenjen je bil »rimski pakt«, v katerem je bila vsem avstrijskim narodom pripoznana pravica do samostojnih držav. Bil je napravljen tudi dogovor med zastopniki italijanskega naroda in južnih Slovanov v Avstro-Ogrski ter je bilo dogovorjeno, da bodo rešena vsa teritorialna vprašanja na podlagi narodnostnega načela. Italija se je oddaljila tistikrat od Londonskega pakta, ki ga tudi Zedinjene države niso pripoznale. Češkoslovaško državo je pripoznala 29. VI. 1918 Francija, 1. IX. 1918 Anglija, 2. VIII. 1918 pa Združene države Sev. Amerike in 5. X. 1918 tudi Italija.

Trumbić, ki je bil s svojimi sodelavci v Rimu, je pravilno gledal politični položaj. Poskušal je zbrati slovensko-hrvaško-srbske legije, in je imel

že 54.000 mož, določenih izmed slovenskih, hrvaških in prečanskih srbskih vojni ujetnikov. Častnike za te legije je že zbiral v Nocera Umbri. S temi legijami je nameraval zasesti vse tisto slovensko in hrvaško ozemlje, ki naj bi pripadlo po Londonskem paktu Italiji in to takoj, ko bi razpadla ali se pa umaknila avstroogrška armada. Pripoznanje države Slovencev, Hrvatov in Srbov iz avstroogrškega ozemlja bi imelo torej odločilen in praktičen pomen. Če bi bile Trumbićeve legije pripoznane od velike antante kot vojska zavezniške države in bi imele za časa sklepanja mirovnih pogodb zasedeno slovensko in hrvaško Primorje in lahko tudi slovensko Koroško, bi ne bilo koroškega plebiscita, bi pripadla brez dvoma vsa slovenska Koroška Sloveniji in bi država Slovencev, Hrvatov in Srbov sklepala kot enakovreden pogodbenik z Italijo kompromis. Pripadel bi, če že ne Trst, pa vsaj večji del slovenskega Primorja Sloveniji, ko je še Nitti pozneje ponujal vmesno reško državo, v kateri bi bil znaten del primorskih Slovencev, ki so sedaj pod Italijo, in katera vmesna država bi bila slovenska država, ker bi imela znatno slovensko večino.

II.

Kakor smo zgoraj omenili, so Trumbićevi angleški prijatelji bili zelo naklonjeni pripoznanju samostojne države Slovencev, Hrvatov in Srbov iz Avstro-Ogrske, saj je znani ter zelo vplivni Wickham Steed, eden glavnih sodelavcev lorda Northkliffa, bil povzročitelj »rimskega pakta«. Da Trumbić ni imel uspeha, je skrbel Nikola Pašić, čigar težnje so se ujemale s postopanjem Italijanov.

Nenavadno zajemljive stvari o tej stvari pripoveduje Wickham Steed v svojih spominih. Ker jih v izvirniku nimamo v rokah, zato posnemamo Steedovo pripovedovanje po zagrebškem »Jutarnjem listu«, ki je 12. t. m. priobčil kratek izveček iz Steedovih spominov.

Steed pravi, da je Italija, ko je bil popravljen njen polom pri Kobaridu, pozabila na rimski pakt in da je italijanski ministrski predsednik Orlando začel spet vso svojo politiko opirati na Londonski pakt. Ko je bilo sklenjeno s centralnimi državami premirje, se je napotil W. Steed takoj v Pariz in stopil v zvezo z odločujočimi političnimi osebami. V Parizu je Steedu sporočil neki italijanski prijatelj, da želi z njim italijanski ministrski predsednik Orlando govoriti. Steed je pa obvestil Orlando, da ne more sprejeti njegovega povabila, ker Orlando ni držal besede, ki jo je dal meseca junija l. 1918., ko se je pridružil politiki rimskega kongresa in je sprejel smernice tega kongresa. Orlando je na to odgovoril Steedu in ga prosil, naj ne izreka sodbe, dokler mu stvari ne pojasni ter ga je še enkrat prosil, da ga naj obišče. Steed je nato vseeno šel k italijanskemu ministrskemu predsedniku. Orlando je Steedu pripoznal, da je res prelomil dano besedo, pristavil je pa, da so nastopile velike ovire in da bi bil povzročil minister zunanjih del Sonnino krizo italijanske vlade, če bi Orlando ne bil spremenil svojega stališča; sicer pa želi, da bi se ta stvar uredila, ker je mirovna konferenca pred durmi. Prosil je Steeda, naj mu svetuje, kako bi se dala zadeva najboljše rešiti. Ker je bil ta čas že ustanovljen Narodni svet v Zagrebu, je Steed odgovoril Orlando, da je predvsem potrebno, da Italija sama pripozna vlado Narodnega sveta v Zagrebu in da izposluje tudi od drugih držav velike antante to pripoznanje. Orlando je nato prosil Steeda naj bi on posredoval pri vladi Slovencev, Hrvatov in Srbov v Zagrebu, kar je pa Steed odklonil, ker je imel že slabe izkušnje z Orlandom ter je dejal Orlando, naj sam stopi v stik s Trumbićem. Orlando je odgovoril na to, da je pripravljen pripoznati vlado Narodnega sveta SHS in da bo podpiral pripoznanje tudi pri drugih zaveznikih. Prosil je pa

spet Steeda, naj povabi Trumbića na pogovor z njim. Steed je pa tudi to prošnjo odklonil, češ da bi bil Trumbić, ki ga Orlando dobro pozna, užaljen, če bi ga vabila tretja oseba. Orlando je nato obljubil, da bo sam povabil Trumbića k sebi, vendar je pa dejal Steedu, da naj sporoči Trumbiću, da naj bo pripravljen, da dobi prihodnji dan nujno povabilo k Orlando. Steed pa je pripomnil, da mu je znano, da mora prihodnji dan Trumbić brezpogojno odpotovati v Zenevo, kjer bo sestanek med Pašićem in zastopniki Slovencev, Hrvatov in Srbov iz Avstro-Ogrske in da naj Orlando ne izgublja časa, če hoče videti Trumbića. Orlando je odgovoril, da bo prihodnji dan takoj zgodaj zjutraj poslal po Trumbića, da se dogovori z njim zaradi pripoznanja Narodnega sveta. Steed je nato takoj poiskal Trumbića, ki je ostal prihodnji dan ves dan doma ter čakal na Orlandoovo povabilo.

Prihodnji dan dopoldne okoli 10 — pravi Steed dalje v svojih spominih — je pa Steed bil skupaj z odločilnim gospodom iz francoskega zunanjskega ministra na Quai d'Orsayu ter mu je omenil, da se stvar med Italijo in Slovenci, Hrvatji in Srbi ugodno razvija. Francoski diplomat je pa dejal: »Vse to, kar pripovedujete, lepo zveni. Ali pa veste, kaj je storil Orlando? Danes zjutraj ob 8 je obiskal Clemenceaua in ga je rotill s solzami v očeh, naj pod nobenim pogojem ne pripozna vlade Narodnega sveta v Zagrebu in da se je Italija trdno odločila, da ne pripozna države Slovencev, Hrvatov in Srbov iz Avstro-Ogrske. Imam razlog, če se bojim, da se je Clemenceau zavezal Orlando v tem smislu.«

»Orlando me je goljufal« — pravi Steed — »še enkrat in ves nadaljnji potek dogodkov je dokazal, da je delal to metodično. Tisti dan po pogovoru zaradi sestanka s Trumbićem se je Orlando popoldne udeležil seje Versailleskega sveta. Pri odhodu okoli pol 6. ure je prosil Beneša, ki je bil tudi pri seji, da naj obvesti Trumbića, da želi takoj z njim govoriti. Beneš je zastopal opozarjal Orlando, da se mora Trumbić odpeljati ob 7 zvečer v Zenevo, Orlando je pa vztrajal na tem, da naj Trumbića vseeno takoj obvesti. Beneš se je iz Versailles v največji naglici vrnil z avtom v Pariz in je našel Trumbića ob pol 7. uri, ko je urejal svojo prtljago in se odpravljal na Lyonsko postajo. Bilo je praktično popolnoma nemogoče — in to je Orlando dobro vedel —, da bi prišlo do sestanka; toda bil je njegov namen, da bi mogel ugotoviti, da je povabil Trumbića k sebi in da ta ni prišel.«

Tako pripoveduje Wickham Steed. W. Steed je bil zraven lorda Northkliffa eden izmed glavnih vodnikov antantne propagande zoper centralne sile v Angliji. Anglija je bila pa odločilna moč v svetovni vojni in je bil lord Northkliff in njegova okolica dostikrat močnejši v zunanji politiki med vojno kot uradni krogi.

Po ženevskem dogovoru med Pašićem in zastopniki Narodnega sveta v Zagrebu je izgubilo mednarodno pripoznanje države Narodnega sveta SHS svoj pomen in se o tem ni več razpravljalo.

Če še pomislimo, da so na mirovni konferenci odločujoči ljudje zavzemali stališče, da mora kljub načelu samoodločbe in osvoboditve malih narodov vsak narod vendarle nekaj popustiti in se mora sprijazniti s tem, če nekaj odstotkov njegovih rojakov ostane v tuji državi, šele vidimo, kako velikega pomena bi bilo mednarodno pripoznanje države Slovencev, Hrvatov in Srbov iz prejšnje Avstro-Ogrske. Ne bi se mogli izgovarjati, da je zaradi mej, ki so jih ustanovile mirovne pogodbe, pripadlo le okoli 4% »jugoslovanskega« naroda tuji državi, ampak bi morali pripoznati, da take meje, kakor so jih zahtevali in napravili, ko je prišla ena tretjina enega izmed malih narodov Evrope pod tujo oblast, bijejo v obraz načelom, za katere je vodila velika antanta svetovno vojno. Takoj po svetovni vojni pa je bilo še vendar nekaj morale v zahodnoevropski in ameriški javnosti. Slovensko vprašanje bi bilo rešeno gotovo drugače kot je bilo, če bi bilo stopilo na dan odkrito in jasno.

Najboljši šivalni stroji in kolesa

ADLER

po izredno nizkih
cenah pri trvdki

Josip Petelinc, Ljubljana
za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Večletno jamstvo!

Pouk v umetnem vezenju brezplačen!

Koledar dveletke po uradnih obvestilih

(Dalje)

1. 10. 1936: Poslanski klub JNS in klub Boška Jevtića se poročita. Celo plača 10 poslancev Jevtićevega kluba, ki ustanovijo svoj klub, ker ostanejo pri tej poroki nedotaknjeni. Predsedniku novega skupnega kluba JNS in Jevtićevcev je ime Jeremija.

2. 10. 1936: Predsednik Stola sedmorice, odd. B, v Zagrebu postane po daljšem presledku spet Slovenec. Imenovan je namreč dr. Jakob Konda.

3. 10. 1936: V zvezi s spojitvijo klubov JNS in Jevtića objavljajo listi podrobnosti s seje ministrskega sveta z dne 18. 12. 1934, ko sta odšla Boško Jevtić in dr. Dragotin Kojić od seje z besedami: »To ni družba, v kateri bi smela sedeti in s katero bi mogla delati.« Razer tega prinašajo listi v isti zvezi sliko Uzunovića. Na dan prihaja, da je zašla JNS zaradi te spojitve v težko stisko. — Za naslednika Svetozarja Pribečevića bo izvoljen v SDS in KDK njegov brat Adam.

4. 10. 1936: Po poročilu »Slovenca« daje minister dr. Krek na shodu na Grosupljem uradni pregled o političnem položaju. »Slovenec« daje temu pregledu naslov »Razbita barka JNS in njen bajonet«. Na uvodnem mestu pa poroča »Slovenec« o »mačkovstvu med Slovenci« in pravi, da bi to gibanje pomenilo kako vrednost.

7. 10. 1936: V Jugoslaviji se mudi angleški publicist Seaton Watson, ki ima o Slovencih zaradi njihovih dosedanjih politikov zelo slabo mnenje. Razgovorja se predvsem s hrvaškimi in srbskimi opozicijskimi politiki.

8. 10. 1936: Z ozirom na govorice, da bo častni predsednik JNS Uzunović odstopil iz stranke, izraža »Jutro« upanje, da bo storil Uzunović ravno nasprotno. Zaradi tega ugibljejo vsi, če ni hotelo »Jutro« reči, da bo Uzunović stopil v JNS.

9. 10. 1936: »Slovenec« se jezi na »Obzor«, ker je ta napisal, da ima JRZ v Sloveniji pri občinskih volitvah edinega resnega nasprotnika v slovenski ljudski fronti.

11. 10. 1936: »Slovenec« uvodnik ima naslov »Občinske volitve — plebiscit za demokracijo«. Uvodnik ni podpisan. — O zborovanju, ki so ga imeli Ljotićevci dne 10. t. m. v Celju, ni mogoče zvedeti ničesar pametnega. — Iz govora dr. Topalovića na shodu v Kruševcu posnemamo duhoviti stavek: »Mi delavci imamo v politiki dve smeri, in sicer da ustanovimo neodvisno socialistično stranko in da zberemo okoli sebe ljudi.«

13. 10. 1936: »Slovenec« uvodnik ima naslov »Železna metla občinskih volitev čedi našo državo«. Tudi ta uvodnik nima podpisa. Na drugi strani pa omenja okrožnice bana dr. Marušića za občinske volitve leta 1935. in navaja posamezne izlive dopisnikov »Jutra« o veselju nad javno volilno pravico. »Slovenec« zagotavlja, da takih okrožnic pri predstojećih občinskih volitvah nikakor ni pričakovati.

14. 10. 1936: »Slovenec« ponavlja v prepiru z »Jutrom«, da so sedaj občinske volitve »po dolgem času zopet svobodne«. — Fran Smodej postane senator in govori 18. t. m. na Jesenicah v Krekovem domu na sestanku JRZ, potem ko se javni shod ni vršil.

15. 10. 1936: Uzunović stori tisto, kar je »Jutro« izključevalo; odloži namreč častno predsednikovanje JNS. — »Slovenec« uvodnik ima naslov »Sračje gnezdo«, ni pa podpisan.

17. 10. 1936: »Slovenec« trdi, da je bilo slovensko ljudstvo tisto, ki je opozicijski tabor tako posrečeno imenovalo »sračje gnezdo«. — Sedemnajst udov glavnega odbora JNS odloži svoje mesto, štiri senatorji JNS izstopijo iz kluba senatorjev JNS.

18. 10. 1936: Pod naslovom »Sračje gnezdo in ljudska fronta« polemizira »Jutro« na zabaven način s »Slovencem«, češ »naš način politične borbe je bil vedno dostojen in naš ponos je v tem, da izpod peresa naših sotrudnikov še ni prišla in tudi ne bo prišla prostaška psotka«. Samo po sebi umevno veljajo ta navodila v »Jutru« tudi za leto 1932. in sl. — Isto »Jutro« zatrjuje, da odstop Uzu-

Sklep sporazuma in mi

Dopis.

Na obletnico smrti Svetozarja Pribečevića se je posrečilo sestaviti obrise sporazuma med srbijanskimi opozicijskimi skupinami in med kmečko-demokratsko zvezo Hrvatov in prečanskih Srbov glede ravnanja za najhitrejšo dosego obnovitve demokracije in svojepravnosti narodov. Javnost bi gotovo z večjo pazljivostjo sprejela to vest, če ne bi sočasno zadela edino srednjeevropsko demokracijo s smrtjo Tomaža Mašaryka vsemu demokratskemu svetu tako dojemljiva izguba. Na drugi strani pa je tudi »sporazumevanje« trajalo nad dve leti in je obetalo postati matematična večnost. Prvo vest je sprilo teh okoliščin javnost sprejela z dvomom in v strahu pred razočaranjem. Poznejše novice so pa potrdile resnost sklepov in dovršenost dejstva. Dr. Ivan Ribar ne bi bil na zborovanju v Belgradu omenil, da je osnova sporazumu priznanje polne suverenosti narodov: Srbov, Hrvatov in Slovencev; če bi ne bilo tako. Prav ta dovršenost, ta določljivost sporazuma postavlja Slovence pred trenutek, pred katerim ni nobenega omahovanja več.

V nasprotju z razmerami med Hrvati ali med Srbijanci, ki so si ohranili vsaj virtualno obstojanje starih strank, ne moremo mi Slovenci pokazati na nobeno tako tradicionalno politično sestavo, ki bi sodelovala ob samo virtualnem obstojanju vidno pri sklepanju za sporazum. Na novo uvedeni strankarski pojavi obstajajo med nami tudi pravno, da ne rečem, samo pravno. Toda glede teh naj opozorim na mišljenje »Obzora«, da so izključeni iz kombinacije JNS, »Zbor«, Hodžera in vse druge centralistične, unitaristične ter protidemokratske politične skupine. Temu mišljenju je mogoče samo pritrditi.

Pripadniki bivših narodnih naprednjakov in samostojnih kmetijcev so šli sprilo vsebinske praznine teh strank strumno za voditelji že zaradi zakona samoobrambe in se iz teh razlogov krčevito drže ustvarjenega stanja. Bivša SLS se je — opustivši program z dne 31. 12. 1932 — pretopila v JRZ, kateri je oddala tudi vse svoje odgovorne voditelje. Njeni drobci, ki so vzdržali pri programu iz leta 1932., niso vidni. Izven teh skupin se trudi pokrajinsko vodstvo socialno-demokratske stranke z javnimi razglasi in podpisi udov vodstva ustvariti vtisk, da ta stranka obstoji. Ta skupina je pa stala nasproti akcijam za sporazum vedno pod zadušljivim vplivom svojih belgrajskih vrhov. Vloga te skupine je prav v zadnjem času dajala veliko priložnosti za dognanje imamentnega unitarizma pri njej. Saj je njeno politično glasilo — sklicujoč se na »časopisne« vesti iz Belgrada, ki jih nismo nikjer zasledili! — poročalo v sredo, dne 15. 9. 1937, da sta se dr. Maček in Davidović dokončno razšla in omenilo tudi zakaj, v sredo, dne 22. 7. 1937, pa je pozdravilo sporazum

in obsodilo svojo prejšnjo vest kot — spletko protidemokratskih elementov! Ta skupina je pred komaj tremi meseci razbila akcijski sporazum z drugimi demokratskimi smermi. Sočasno pa je njen belgrajski šef Topalović v Zagrebu izrecno priznal, da je bila celotna politika socialnih demokratov izza prevrata prav v notranje političnih vprašanjih popolnoma — zgrešena. Ta skupina si je torej korenito pokvarila položaje, ki bi jih lahko zavzela.

Ostanejo samo bivši avtonomisti in pripadniki najrazličnejših strankarskih pripadnosti, ki jih je devetnajst let po prevratu izučilo in priklenilo k slovenstvu in demokraciji. Kje so ti Slovenci? Saj samo glede teh lahko rečemo, da ne velja proti njim razmejitve med tem in onim bregom, ki jo je napravil »Obzor«. Uradna statistika zadnjih splošnih občinskih volitev nam prorokuje, da jih je precej, s pravilno uporabo statistike bi jih bilo kar za 54 odstotkov izmed vseh vpisanih volilcev. Oni so torej tu. Spodtakljivci pa pravijo, da niso »organizirani«, da zato niti virtualno ne obstajajo. Toda po mojem mišljenju je pri danih razmerah organiziranost res demokratskih smeri samo umišljena, in tem Slovincem manjka kratek, razločen in učinkovit delovni načrt za skupen nastop, ne pa organizacija.

Vendar je nujno, da Slovenci fizično sodelujejo pri sklepu sporazuma.

Kmečko-demokratska zveza in srbijanska opozicija se morata zavedati, da najboljši sporazum med njima samima ne more imeti za Slovence nobenega pomena. Usvojiti si bo treba spoznanje, da pomanjkanje izrecno vidnega političnega organizma med demokratskimi Slovenci ne sme biti izgovor, da zato med Slovenci ni političnega činitelja, ki bi mogel biti povabljen. Po katerem merilu naj se torej pritegnejo zastopniki Slovencev?

Merilo za dognanje, kakšen ali kateri slovenski politični činitelj naj sodeluje v imenu Slovencev, ne sme biti zaradi danih, specifično slovenskih razmer izrecna vidnost, tradicionalnost ali umišljena »organiziranost« prizadete skupine. Merilo mora biti popolnoma svojepravno, slovensko zastopstvo, ki je neodvisno tudi nasproti še tako vplivnim činiteljem med Hrvati ali Srbi, in načelna, neoporečno slovenska in demokratska politična skupine, iz katere zastopstvo izvira in pri kateri je lahko tudi starost častna, breznačelna politika pa vedno sramotna. Zadnje dni smo brali v odgovornem hrvaškem časopisu izrecno priznanje stvarnosti slovenstva. Od tega priznanja, ki je za nas odločilne vrednosti, do pristanka na naše podčrtano zrelšče ni niti — enega koraka. Zato smo prepričani, da bo to zrelšče upošteto.

Dr. I. Š.

Iz poljske zgodovine

(Nadaljevanje)

VI.*

Dunajski kongres je sklenil, da se odda del Varšavske velike vojvodine pruskemu kralju pod naslovom »Kneževine Poznanjske«, iz ostanka Varšavske velike vojvodine je nastala »Kraljevina Poljska«, združena z ruskim cesarstvom. Kongres je tudi zahteval, da morajo okupacijske države dati poljskim podložnikom ustavo, ki bo odgovarjala narodnim potrebam. Izmed treh držav je edino car Aleksander podelil Rusiji ustavo, kakršne nista bili deležni ne Galicija z Lodomerijo in ne Kneževina Poznanjska. Kraków je bil sicer republika, toda pod varstvom Rusije, Avstrije in Prusije.

Kraljevina Poljska je res dobila ustavo, ki ji je po besedilu zagotavljala svobodo jezika in razvoja; Poljaki so imeli celo svojo vojsko in sejm, vendar niso mogli biti zadovoljni s tem, saj so bili odvisni od Rusije, ki je ves čas s svojima sodelavkama — Avstrijo in Prusijo — skrbela, da je Poljska zgubila svojo svobodo. Dedni kralj poljski je postal ruski car; od njegove milosti pa je bila odvisna usoda poljskega naroda. Ljudje, ki so se bojevali pod zastavo Kościuszka, Dabrowskega in kneza Józefa Poniatowskega, so še živeli in so navduševali mlade ljudi, da se je treba žrtvovati za domovino, kakor so se žrtvovali oni in njih tovariši. Ta narod ni bil več oni privilegirani stan iz prejšnjih stoletij, to so bili ljudje,

* V št. 39., v drugi koloni, vrsti 25. čitaj pravilno... »Avstriji so zasedli Varšavo«...

novi ni nikogar iznenadil. — Na shodu JNS v Valjevu nastane med govorom dr. Kramerja, ki ga zborovalci že pri uvodnem predstavljanju pozdravijo s klici: »Doli s Kramerjem, živel demokracija!«, hrup, ki prisili govornika, da govori celih deset minut samemu sebi. Predsednik shoda sklene zborovanje predčasno. »Jutro« objavlja o tem vesti pod naslovom »Uspel shod JNS«.

(Dalje prihodnjič)

ki so poznali idejo francoske revolucije. Vsi stanovci so si bili pred zakonom enaki.

Morda bi bili Rusi pridobili Poljake, če bi bili ravnali z njimi tako, kakor je nameraval car Aleksander. Veliko napako pa je napravil, da je imenoval za načelnika poljske vojske svojega brata, velikega kneza Konstantina, znanega despota in neznačajnega človeka. Konstantin se je proti ustavi vrtikal tudi v civilne stvari in bil nekak samovladar v ruski Poljski. Vso Poljsko (rusko) je prepregel v svoji znani azijski nezaupljivosti s celo mrežo vohunov, ki so se utihotapili v vse vrste poljske družbe in zlasti v vrste mladih ljudi. Mladi poljski patrioti so delili grozne ruske ječe z najbolj znanimi kriminalnimi tipi.

To samolastno in surovo ravnanje velikega kneza Konstantina je vzbudilo zlasti v mladih ljudeh velik odpor. Vojaki in civilni ljudje so se zbirali v tajnih društvih, katera so hotela obnoviti svobodno Poljsko. Bili so tudi v zvezi z revolucionarnimi Rusi, a mnogo pobud so dobili tudi iz emigracije, zlasti iz Francije, kjer se je bilo naselilo največ Poljakov.

Opozicija v sejmju je bila vedno bolj ostra, tudi pisanje listov je bilo brezobzirno, da je bil Aleksander prisiljen l. 1825. zmanjšati tiskovno svobodo. Odpravil je javno obravnavanje sejma in zagrozil, da bo kaznoval Poljake s tem, da jim bo odvzel pravico zborovanja.

Vsi ti carjevi sklepi so samo netili ogenj vstaje pri Poljaki.

Najhujše pa je bilo, da je Aleksandrov naslednik car Nikolaj I. odpravil namestništvo na Poljskem in imenoval velikega kneza Konstantina za vojaškega guvernerja z neomejenimi pravicami. Da je po naravi surovi Konstantin izrabljaj svoje pravice, si lahko mislimo.

V kadetnici, ki jo je ustanovil v Varšavi Konstantin, je nastala pod vodstvom učitelja te šole, poročnika Petra Wysockega z a r o t a »za obrambo konstitucije« (1828), ki so ji pristopili študenti in drugi mladi ljudje. Prvotno so mislili nastopiti l. 1829., ko se je hotel dati car Nikolaj kronati za

Opazovalec

Pred likvidacijo slovenskega denarnega trga

V Belgradu pripravljajo uredbo o samoupravnih hranilnicah. § 15. načrta te uredbe se glasi takole:

»Hranilnice smejo nalagati njim zaupane vloge samo v naložbe, ki dajo zadostno varnost in likvidnost. Te naložbe so sledeče:

1. Posojila na nepremičnine (amortizacijska, hipotekarna, menično realna in posojila v tekočem računu na stvarni podlagi) v višini, ki bo določena v hranilničnih pravilih na ozemlju občine, ki je hranilnico ustanovila, če je posojilo s hipoteko popolnoma krito in pod pogojem, da bo stavba, na katero je posojilo dano, zavarovana pri domači zavarovalnici. Taka posojila more dajati hranilnica tudi v sosedne občine.

Predzadnji odstavek tega paragrafa pa določa:

»V dolgoročne naložbe, navedene pod točko 1., sme hranilnica naložiti največ 20 % vlog na vložne knjižice.

Če bo ta načrt dobil veljavo, bodo slovenske samoupravne oziroma regulativne hranilnice prenehale in bodo morale likvidirati. Ves hipotekarni kredit bi dobila v roke Državna hipotekarna banka. Slovenski denarni trg bi bil odpravljen.

Regulativne hranilnice bi smele po omenjenem načrtu, ki ima namen odpraviti še zadnje ostanke denarstva, dajati hipotekarna posojila, za katera so v resnici ustanovljene, le v tisti občini, ki jih je ustanovila. Ljubljanska mestna hranilnica na primer bi smela dajati hipotekarna posojila le v Ljubljani in vseh posojil le do 20 % tistega zneska, kolikor ima vlog na vložne knjižice. Izjemoma bi smela ljubljanska mestna hranilnica dati kakšno hipotekarno posojilo še na Črnuče, v Št. Vid ali na Rudnik, drugam pa ne. Ostali denar, torej 80 % vseh vlog, pa ne bi smela nobena regulativna hranilnica dajati na hipoteke. Zaradi tega bi tudi vlog ne mogla več sprejemati, ki bi jih morala obrestovati. Vsi drugi posli, ki bi bili še dovoljeni, bi bili manj varni in manj pomembni za slovensko narodno gospodarstvo (na primer posojila na ročno zastavo itd.).

Pri ljubljanski mestni hranilnici znašajo vloge na vložne knjižice 128 milijonov dinarjev. Ta hranilnica bi smela imeti največ 25,6 milijonov din v dolgoročnih hipotekah, medtem ko jih ima sedaj okoli 240 milijonov dinarjev.

Po § 46. načrta za uredbo o samoupravnih hranilnicah bi morale regulativne hranilnice vsa dolgoročna hipotekarna posojila, kar jih imajo več kot 20 % svojih vlog, izterjati od svojih dolžnikov. Da tem dolžnikom novih hipotek ne bo mogel dati noben slovenski denarni zavod, je jasno. Posestva bi prišla na dražbo, uničenih bi bilo toliko in toliko slovenskih ljudi, kupovali bi pa slovenska posestva lahko ljudje iz južnih krajev, kjer se centralizira ves naš denar.

Regulativne in samoupravne hranilnice so razvite najbolj v Sloveniji. Zunaj nekaj regulativnih hranilnic v Dalmaciji in neznatnega števila na Hrvaškem, drugod regulativnih hranilnic sploh ni. V Sloveniji je regulativnih hranilnic 29 in imajo 1 milijardo 12 milijonov dinarjev vlog. Zasebnih hipotek s posojili na tekoči račun imajo okoli 600 mil. din, 550 mil. din pa občinski posojil.

Ker je slovensko, nekoč tako cvetoče združništvo uničeno in bo morala najmanj polovica slovenskih denarnih zadrug likvidirati, ostale pa tudi ne bodo mogle, čeprav bi obstajale, kriti niti del potreb za kratkoročne kredite, je jasno, da bo moralo kreditno gospodarstvo v Sloveniji prenehati in da bomo izročeni oderuham oziroma bomo padli v najprimitivnejše gospodarske razmere. O kakšnem gospodarskem razvitku ne bo več govora. Državna hipotekarna banka, ki bi postala tudi v Sloveniji edini zavod za dolgoročne kredite in ki ima povrh za nas nesprejemljive kreditne pogoje, bo investirala svoj denar v bližini centrale kot ga že sedaj. V Slovenijo ne bo nalagala denarja na hipoteke, pač pa bi bile slovenske regul. hranilnice prisiljene same nalagati denar, če bi ga kaj imele, v centralizirano Drž. hipot. banko. Kakor stvari sedaj stoje, bo tudi slovenski pupilarni denar (60—70 mil. din ostal v Drž. hip. banki. Slovenskega hipotekarnega denarnega trga ne bo več, bo pa tudi onemogočena predvsem stavbena delavnost po mestih, kakor tudi investicije in melioracije po deželi, če bo uveljavljena že pripravljena naredba o samoupravnih hranilnicah.

poljskega kralja; vendar so bile razmere take, da načrta niso izvedli.

Juljska revolucija na Francoskem je našla odmev tudi na Poljskem, ker je tudi v Varšavi izbruhnila 29. novembra 1830 revolucija, ki je znana pod imenom »novembrska revolucija« (powstanie listopadowe).

Zarotniki so napadli grad Belvedere, kjer je stanoval veliki knez. Meščanska mladina je napadla grad, a Konstantina ni našla več v njem. Wysocki pa je s svojimi kadeti korakal proti vojašnici na Solcu, kjer so bili ruski vojaki.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Promet in jugosloveni

Kar nekaj čudnega je, kako so postali v teh opozicijskih dneh jugoslovanski listi vneti za našo splošno in posebno blaginjo. Zadnje čase jim je naš železniški promet — ali nepromet! — posebno pri srcu.

Najprej je 14. t. m. vzdihnil »Slovenski narod«:

V soboto sem se vozil z rednim potniškim vlakom z Gorenjskega. Ta vožnja me je spominjala na čase po prevratu, ko so bile naše železnice zaradi dolgotrajne vojne v popolnem razsulu. Res je sicer deževalo že 24 ur, toda kljub temu bi ne smelo teči v vozove, da bi potniki skoraj morali imeti dežnike odprte, da se ubranimo curkom deževnice, ki je lila skozi streho. Sprevednik, ki sem ga opozoril, da naj napravi službeno poročilo o stanju voza, mi je odvrnil, da to nič ne pomaga, temveč naj se pritožim v časopisju, morda bo potem kaj zaleglo. Železniška uprava dobro ve za te nedostatke, kljub temu pa ničesar ne ukrene, da se ti škandalozni nedostatki odpravijo. Potniški vlaki in to redni imajo na Gorenjskem v zadnjem času take vozove, da si slabših ni mogoče misliti. Pred leti smo se vozili v novejših, boljših vozovih, danes pa vozijo na tej progi vozovi menda še iz časov, ko so se začele železnice graditi. Kaže, da so k nam na Gorenjsko, odkar so v južnejše kraje uvedli že motorne vlake, izmenjali vse boljše vozove in k nam poslali vso staro ropotijo, ki je drugod ne morejo uporabljati ter spada že davno med staro šaro. To je »pospeševanje« tujskega prometa na našem Gorenjskem, ki je letos zaradi vremenskih razmer že tako utrpel veliko škodo.

Seveda tudi »Jutro« ni hotelo nič zamuditi, pa si je naročilo tri dni pozneje podobno vzdihovanje:

Promet, ki v drugih državah ni oviran, povzroča pri nas nered, da potniki, ki se morajo voziti s posebnimi vlaki, rajši hodijo peš, za daljše proge pa uporabljajo avtobuse. A najbolj so prizadeti tam, kjer ni avtobusov in so vrh tega še precej oddaljeni od železnice. Na Gorenjskem skoraj noben vlak več v redu ne vozi in ljudje izgubljajo po cele dneve.

Gorenjci imajo največ opravkov v Kranju in Ljubljani. Zveze s tema središčema še v normalnih razmerah niso posebno ugodne. Če imaš krajši opravke v Kranju, si v mestu okoli pol 12. Če hodiš v mesto, lahko še kaj kupiš in se s prihodnjim vlakom že vrneš. V Ljubljani, kjer so uradi odprti čez poldne, se še da kaj urediti. Ali kaj pomaga, ko se pa skoraj vse letošnje poletje ni primerilo, da bi bil vlak privozil redno. Pol ure zamude je bilo še malo. Navadno so se zamude zavlekale nad eno uro. Kaj torej koristi hoditi z doma na vlak, ko je potnik že v naprej v skrbeh, če ne bo pot v mesto zamen.

Največja zamuda nastane med Lescami in Podnartom. Brzi vlak št. 6 se križa z osebnim vlakom št. 915 v Lescah. Ta brzec pa je redno v zamudi, večkrat po cele pol ure. In kljub temu, da traja vožnja brzca od Podnarta do Lesc le 12 minut, se križanje ne preloži.

Res je to. Res pa je nadalje, da je to in tako po jugoslovanski nacionalni zaslugi. In zlasti je res, da drugače niti biti ne more in tudi ne bo, dokler se bodo upravljale naše železnice centralistično, to se pravi v duhu jugoslovenskega unitarizma.

Kajti kadar razmišljujemo o naši prometni stiski, moramo predvsem iskati in ugotoviti njene vzroke. Sicer je vse skupaj jalovo vzdihovanje, ki samo škoduje.

Vzroki, da je naš promet v takem neredu, da dobivamo stare vagone, medtem ko se na jug pošiljajo novi, da je železniško osebje preobremenjeno in zato ne more delati, kakor bi bilo treba, so prav za prav dobro znani. A ne bo škode, če jih spet in spet ponavljamo. Zato da bo že kdaj sleherni Slovenec prežet od spoznanja, da je treba prelomiti z vsem jugoslovenskim nacionalnim izročilom popolnoma, brez kompromisa.

Vzroki so torej tile:

Prvič: slab in izrabljen železniški material (tračnice, vozovi, stroji), kajti vse novo se kupuje za jug.

Drugič: premalo železniškega osebja, ki je zaradi tega preobremenjeno in ne more opravljati službe, kakor bi bilo treba.

Tretjič: ves donos slovenskih železnic se porablja, da se na jugu grade nove železnice, nova razkošna postajna poslopja, da se nabavljajo zanj lepi, novi motorni vozovi in pošiljajo v Belgrad itd., itd.

Toda — kako je vendar mogoče, sploh postalo mogoče, da se to godi?

Postalo je to mogoče tisti hip, ko so naši jugoslovenci s svojim glasovanjem za vidovdansko centralistično ustavo vrgli vso našo samoupravo, vso zakonodajo, zlasti pa vse finance

ki ji seveda danes ne pride na misel, da bi ta plen zlepa izpustila.

Vzroki so to, ki kažejo na krivca in vpijejo za njim: glej, tvoje delo! Zato seveda ne »Slovenski narod« ne »Jutro« o njih ne zine. Pač pa vpijeta na ves glas: »Jož, kakšen slab promet pri nas!« Z vpitjem bi hotela prekričati tiste, ki doganjajo vzroke stiske.

Pa so to le že preoguljeni načini! Ne drže!

Unitarizem na delu

Včasih so naši jugoslovenci dopovedovali naivnim slovenskim obrtnikom in industrialcem, kako jim bo dobro pri unitarističnem državnem sestavu. Kajti neovirano bodo lahko prodajali svoje izdelke na jug, ki ima malo ali nič industrije.

Kakor vse, kar so nam kdaj natvezili jugoslovenci o naši blaginji v znamenju unitarizma, je bila seveda tudi ta zgodba o razmahu slovenske industrije popolna neresnica. Naša obrt in industrija je morala samo leto za letom plačevati velikanske davščine za to, da jo je centralistična čaršija lahko postopoma in načrtno uničevala. Za naš denar so zidali na jugu tovarne in kupovali stroje, iz »strategičnih« razlogov (čaršijsko strategičnih!) nismo smeli pri nas ustanavljati novih industrij, z našim denarjem so se ustanavljali in se še ustanavljajo na jugu podjetja in naprave, ki jim je dejanski namen in smisel, da uničujejo našega obrtnika in podjetnika.

Sicer pa, ponatisniti bi morali dobršen del sestavkov našega lista, da bi našli samo delec za postavljajanja in uničevanja naše industrije, ki ga je bila deležna s strani jugoslovenskih centralističnih vladavin. Samo delec — kajti jugoslovenci so že skrbeli, da najhujše resnice niso prišle v tisk.

Sicer pa — unitaristična nacionalna čaršija se ne da motiti. Svoje delo nadaljuje, ko da bi bilo samoobsebnost, da naj eni samo sejejo, drugi samo žanjejo.

Letos so prvič odprli v Belgradu velesejem. Da so ga odprli šele letos, dokazuje, da ni bil bogve kako potreben.

Odprli so ga in seveda tudi mogli odpreti samo z izdatno državno podporo. Ta podpora je zaeno tako velika, kakor je nismo prejeli Slovenci ves čas, kar obstaja naš ljubljanski velesejem. Čeprav je bil ljubljanski velesejem prvi v naši državi in je s tem dokazal, da je nastal in rasel iz potrebe, organično.

Seveda je dobil belgrajski velesejem podporo iz denarja, ki ga plačuje slovenska industrija in obrt. Ta plačuje torej za to, da bo tem lažje in tem hitreje — likvidirana.

Podobno kakor boljšeвики, ki dajejo svojim na smrt obsojenim lopate, da si sami izkopljejo grob. Tako je udobneje in predvsem ceneje.

Med jedjo narašča tek. Te dni se je ustanovila v Belgradu Nabavljajna zadruga jugoslovenskih industrialcev. Od 15 upravnih članov jih je 15 Srbijancev. Zadruga si hoče dobiti nekakšen monopol za vse industrijske nabave. In zadruga, se stoječa iz Srbijancev in s sedežem v Belgradu —

Hrvati industrialci so že začeli boj zoper to zadrugo. Ne zahtevajo drugega, ko da ne dobi nobenih privilegijev. Potem bodo že sami opravili.

Né vemo, če mislijo slovenski podjetniki v tem pogledu kaj storiti. V zadnjem času so sploh hudo pasivni. Ta pasivnost je sicer doneklej razumljiva. Tudi vztrajen človek zgubi nazadnje voljo in pogum, če vidi, da ne pride z vsem prizadevanjem za enakost in pravico nikamor.

Toda naj bi se zavedali, da čaršija prav to hoče: ubiti sleherno voljo za odpor in ustvariti neko pasivno gmoto, ki bi jo ona gnetla. Zato jim ne kaže drugega, ko da se ravnajo po belgrajskem zgledu: naj si tudi oni ustanove nabavljajno zadrugo. A obenem naj zmeraj čujejo, da ne dobi belgrajska kakih privilegijev. Ob vsaki neenaki meri pa naj stopijo pred javnost.

Pri tem naj se pa zlasti zavedajo, da je šele v popolni — tudi zakonodajni! — samoupravi dana mogočnost, da uspešno tekmujejo na našem trgu. Kajti dokler bo unitaristična zakonodaja pospeševala samo eno središče, dotlej bo tudi naša industrija in obrt samo nazadovala.

Politični razvoj in dr. Puc

Združena opozicija se je sporazumela glede nekaterih osnovnih točk notranjepolitičnega programa. In sicer je to tista združena opozicija, ki se je prvič znašla na eni črti, ko je šlo za volilni boj zoper Jevtićevo vladu. Kajti Jevtićeva vlada je sicer obetala vse mogoče, politične svoboščine, pravico Slovincem in Hrvatom in podobno. Naredila pa ni nič, njene obljube so bile samo za volitve, sicer pa je nadaljevala centralistično jugoslovensko, to se pravi velikosrbsko politiko.

Tej Jevtićevi vladi pa ni nihče zvesteje in pokorneje služil, kakor dr. Puc, petomajski gospod dr. Dinko Puc. Strašno slabo je bilo takrat vse, kar je bilo v kakršnikoli zvezi z Združeno opozicijo. In dr. Puc se je pri petomajskih volitvah pokazal vrednega zaupanja svojega belgrajskega poglavarja. Znano je z raznih volišč, kako so naraščali glasovi za Jevtićev seznam posebno zadnje popoldanske ure, ko je prej že kazalo, da ne bo zanj kaj prida glasov. O, dr. Puc je zaslužil Jevtićevo zaupanje!

Časi pa se spreminjajo in dr. Puc z njimi. V svoji »Slovenski besedi« je za 24. letošnjega septembra napisal dr. Puc sestavek o »Novi dobi«, ki ga je že v naslovu opremil s klicajem, tako je te nove dobe vesel in tako računa z njo in na njo. Ta nova doba, ki se je dr. Puc tako veselil, pa ni

nič drugega, kakor doba združene opozicije, ki da prihaja zaradi sporazuma med njenimi strankami. Doba je to torej, ki se je zdela dr. Puc nekaj nad vse obsodbe vrednega, dokler je bil on od Jevtića postavljeni dravobanski poglavar.

In nekaj, zoper kar se je dr. Puc pred dvema letoma z vso vsemno svojega jugoslovenskega prepričanja boril, nekaj je postalo danes nad vse ljubezni in spoštovanja vredno. A dr. Puc postaja kar patetičen, če se spomni te pred dvema letoma vse obsodbe, danes vsega njegovega blagoslova vredne združene opozicije:

Toda eno je, kar nam daje danes zadoščenje za nazaj in pogum za bodočnost: zgrajena je enotna fronta, ki sega od severa do juga naše države; hrbtenica je tu, na katero se lahko oprejo vsi, ki hočejo dobro svoji domovini in sebi.

Seveda, tudi dr. Puc bi se hotel »opreti« nanjo! Nam se pa zdi, da bo za Združeno opozicijo precej bolje, če se ne bo na njeno hrbtenico opiralo preveč ljudi. Zlasti ji ne bo dosti pomagano s takimi, ki so še pred dvema letoma tolkli po njej, da bi jo omajali.

Brez načelnosti in doslednosti ni ozdravljenja občestvenega življenja. Zato pa je treba, da sleherna politična skupnost izloči iz svoje srede ljudi, ki govore in delajo zdaj tako, zdaj spet drugače. Gotovo ne maramo zanikavati mogočnosti miselnega razvoja tudi v kratkem razdobju. Prav v jugoslovanski politični zgodovini imamo prepričevalen zgled zanjo v Svetozaru Pribičeviću. Ta pa je svoj razvoj dokazal nad vse prepričevalno: najprej s konfinacijo in potem s prostovoljnim pregnanstvom. Kajti ta razvoj je treba dokazati: ali z žrtvami, kakor je to storil Pribičević, ali s prostovoljnim umikom v ozadje, iz katerega seveda vodi precej dolga pot na politično površje.

Kajti sicer mora biti omajana ljudskim množicam sleherna vera v pomen načel v javnem življenju.

Amerika zoper diktature

Predsednika Združenih držav ameriških Roosevelta bi bili hoteli svoje dni pripadniki diktatur najraje razglasiti za svojega. To pa zato, ker je pometal z nekaterimi ovirami za potrebne preskone državnega in socialnega življenja, ovirami, ki jih je hotel razglasiti ameriški veliki kapital za ljudske svetinje. Vendar pa dolgo ta pravljica o avtoritarnem Rooseveltu ni mogla trajati. Že ob vnovični izvolitvi za predsednika jo je on sam precej korenito razdril. Še bolj razločne pa so njegove besede ob stoipetdesetletnici ameriške ustave. Prav za prav so ena sama hvala demokracije in odklanjanje diktatur.

Med drugim je Roosevelt dejal:

»V zadnjem času smo često slišali bojne napovedi demokratični misli od tistih vlad, ki jih predstavljajo samo posamezniki. Nihče ne more tajiti, da niso metode tistih, ki izzivajo na tak način demokratično misel — in naj so to komunistične ali diktatorske metode — prinesle onim, ki žive pod vlado takih režimov, nobenih tvarnih koristi, ki bi jim jih ne bila mogla dati tudi demokracija. Zatrjujejo, da je padla brezposelnost, toda to padanje je povzročilo samo blazno izdelovanje orožja. Red pri njih vlada samo pod strahovlado in na stroške vseh osebnih svobod in pravic. Njihovi voditelji postavljajo na laž vse ustavne prerokbe, ko napovedujejo demokracijo na vsem svetu skorajšen konec. To trditev pa odklanjajo zelo odločno vsi tisti, ki so doslej verovali v demokracijo, in to je velika večina narodov vsega sveta. Ti možje in žene se nočejo podrejati enemu samemu človeku ali skupini odločilnih oseb in jim zaupati oblast nad seboj ter so prepričani, da bodo te nove oblike vladanja prignale stvar tako daleč, da bo ogrožena kultura.

.....

Janez Kocmur:

K Tumovim spominom

(Nadaljevanje)

Za doživljanje imam spomin dober, s čutom za krajevno orientacijo se pa ne morem ponašati. Čeravno sem bil že malo prej pred Zentralnach-weisbureau-jem, sem pred odhodom s konference vseeno vprašal za bližnjico do njega. V labirintu ulic v notranjem mestu bi ga bil moral najbrž vnovič iskati. Za ulico so vedeli vsi, za birô menda nihče. Domislili so se ga šele, ko sem jim povedal, s čim se urad bavi. Tedaj so pa navedli zanj celo kopico označb: Militärpost, Feldpostamt, Kriegszensur, Kriegsbibliothek, Schwarzes Kabinett itd. Le pod enim teh imen da ga bom našel, če ne vem ulične številke.

Da speljem pogovor, ki mi je začel postajati neroden, na kaj drugega, vprašam moža, kaj prav za prav pomeni dolgovezni naslov: Zentralnach-weisbureau. To vprašanje mu očitno ni bilo novo, zakaj začel je, ko da sem sprožil avtomat. Postal je živahen in zanimiv, da me je na mah minila ravnodušnost. Zadržal sem se v pogovoru še potem, ko sem že vedel, da je Fotez že dolgo v Feldkirchenu. Razlagal je preprosto in jasno, da bi ga razumel še popoln novinec.

Zanimal sem se za vse »podrobnosti«, ki so mi

Strah pred napadi, strah pred sovražnim vpadom, pred revolucijo in pred smrtjo vlada svet. Ljudstvo Združenih držav je trdno odločeno, da odvrne to naraščajočo nevarnost od svojih obrežij.

Hi koncu je Roosevelt spet pozval ameriško ljudstvo, naj zaupa v svojo demokratično ustavo, ki bo pomagala rešiti današnja številna vprašanja.

Vlada ene največjih, najbogatejših držav sveta torej zaupa v svoje ljudstvo in zahteva od njega samega, da se znajde v današnji stiski in najde pot iz nje.

Širite naš list „Slovenijo“!

Jugoslovenci in resnica

Poročali smo že o očitno potvorjeni sliki, ki je imela namen, primerno pomnožiti število naprednih jugoslovenskih fantov na zborovanju v Kazini. Zaradi te slike je »Jutro« posebno tudi na »Slovenca« hudo, ki seveda ni mogel o stvari za jutro ugodno poročati.

Stvar je sitna in kočljiva. Človek bi pa mislil, da se na tak razločen očitok ne da drugega odgovoriti, kakor da je to res ali pa ni res, da je torej slika potvorjena, ali pa ni potvorjena. Ne, »Jutro« zna tudi drugače:

Ko pa so slovenčevci venomer trdili, da smo v »Jutru« hoteli falzificirati sliko, se je sam po sebi zbudil sum, da se morda sami poslužujejo teh sredstev, če jih tako mirno očitajo drugim.

»Jutro« se torej na očitok potvornitve sploh ne odziva. Pač pa hiti dokazovati, da dela tudi »Slovenec« takisto!

Po tej posebni nacionalni morali bi torej potvarjanje slik ne bilo nič napačnega, dokler dela tako tudi nasprotnik.

Potvarjanje, to je pa v vseh primerih zavedno zavajanje ljudi v napačne, zmotne predstave, ki naj mu kale spoznavanje in sodbo.

»Jutro« se je hotelo na ta način izogniti očitku, da je prineslo potvorjeno sliko, glede katere avtorstva ne more biti dvoma. Pa se mu seveda ni.

In to »Jutro« je te dni slavilo pokojnega Masaryka, tega najbolj čistega, brezobzirnega, doslednega iskaleca resnice — skoraj kakor da bi bil to človek jugoslovenske nacionalne baže. Mar se mu res niti zdaleč ni posvetilo, kakšno nasprotstvo je med tem velikim bojovnikom za resnico in pravico, za človečnost in njen npravnstveni nasledek demokracijo, pa med jugoslovenskimi nasilnimi načini?

O, seveda se mu je, moralo se mu je! Pa take stvari jugoslovenci ne motijo. Glej fotografsko pomnoževanje jugoslovenskih vrst!

Slovenija in nove investicije

»Trgovski list« piše o novem državnem preračunu, ki naj bi gledal, da se napravijo neizogibna javna dela in dostavlja:

Pri nas pa moramo žal ugotovljati, da se rentabilne investicije zanemarjajo, da pa se vedno najde denar tudi za drage in čisto nerentabilne investicije v vzhodnih in južnih krajih. Ta vseskozi negospodarska in absolutno napačna politika pa se zakriva z raznimi izgovori, ki so bili v prvih povojnih časih še umljivi, ki pa so danes le dokaz neenakopravnosti vseh pokrajin. Tako so tudi s političnega stališča ti izgovori nesprejemljivi, ker kompromitirajo državno misel, ki se more razvijati le na strogem izvajanju načela popolne enakopravnosti vseh pokrajin.

Stara resnica je to, tako stara, kakor naša država. Samo to moramo še dostaviti, da vsaj za nas tudi v prvih povojnih letih ni bilo samoobsebnosti.

prišle na misel. Pojasnjeval je tem rajši, ko sem mu povedal, da imam tudi sam opravka s poizvedovalno službo in je lahko povzel tudi iz mojih vprašanj, da o stvari nekaj razumem. Seveda sem pretiraval, da vzbudim njegovo zaupanje. Poizvedovalno službo sem res vršil, a le postransko, pri vodenju razvidnice ženskega sejla v vojni službi.

Od dogodka bo kmalu dvajset let, pa je naravno, da sem že marsikaj pozabil. Mnogo sem slišal tudi drugod, že prej ali pozneje, da bi se po tolikem času spominjal sleherne besede in njih zapovrstnosti. Ali jedro je ostalo, da lahko podam sliko vsaj v velikih obrisih nepopačeno, čeprav ne do zadnjega odtenka popolno. Zaradi preprostosti in lažjega pregleda navajam zgoščeno vse na enem mestu.

Po slovensko bi se reklo birôju: Osrednje izkazni urad, ali še bolje: Osrednji poizvedovalni urad. Mož je nazorno primerjal urad s policijo in državnim pravdnistvom, ki iščeta in zbirata dokaze zoper neznane storilce. Avstrija in Nemčija ter njene zaveznice so v vojni tako rekoč z vsem svetom. Važen pomoček za uspešno bojevanje je dobro izvedena vohunska služba. Sleherna država si že v miru poišče ali pošlje v druge države svoje vohune. Največkrat so to izseljenci, lastni državljani, pa tudi naturalizirani rojaki in drugi. Da ne vzbujajo suma, se pečajo s primernim poslom, najraje s takim, ki zahteva mnogo potovanja in

da plačujemo za južne kraje. Kajti prav slovenska zemlja je bila po vojni tako prizadeta, da bi bila rabila vsa svoja dovoljna skromna sredstva, da se sama obnovi. Res, da je bila v nekaterih južnih krajih stiska tudi velika. Toda zato pa ni šlo, da bi jih morala postavljati na noge ravno revna Slovenija, kajti na jugu je dovolj pokrajin, ki so bile in so še znane po svojem bogastvu, če ne naravnost izobilju. Te in take bi bila morala državna uprava prisiliti, da se brigajo za svoje brate. Tako so pa jugoslovenci »bratovstvo« prihranili zgolj za nas in je bilo zanje samo krinka, da so odirali Slovenijo in jo pripravljali godno za tiho in postopno likvidacijo.

Zato pa tudi z jugoslovenstvom in njegovim unitarizmom nobene zveze več. Kajti po devetnajstih letih se ni zboljšal naš položaj v njegovem znamenju niti v enem pogledu, poslabšal pa povsod.

Mali zapiski

Prepovedani knjigi.

Državno pravdnistvo v Zagrebu je prepovedalo prodajati in širiti tele knjigi:

1. »Nacijonalizam, ultranacijonalizam i židovstvo«, ki jo je spisal M. Poljak.
2. »Sličice iz hrvatske zgodovine od naselitve do 1918«.

Obe knjigi sta izšli v Zagrebu.

O ravnopravnosti v enotnosti

piše Juraj Demetrović, seveda v »Jugoslovenskih Novinah«, in »Slovenski Narod« mu pritrjuje. Recept za to ravnopravnost — ki je samo zato že nismo doživeli, ker enotnosti še nismo ustvarili — je kaj preprost: Med 18 ministri naj bi bilo šest Srbov, šest Hrvatov in šest Slovencev, pardon šest savskih in šest dravskih jugoslovenov, izbranih — da ne bo zapostavljanja! — po potrebi tudi iz pripadnikov stranke, ki nima — pripadnikov med ljudstvom! Demetrović ni zastoj iz dialektičnega materialista postal materialistični dialektik!

Prerekanje o večini.

»Samouprava« je huda na tajnika bivše Hrvatske kmečke stranke, ki je ob sporazumu v Združenih opoziciji dejal, da ima ta med Srbi večino. Pravi, da se ta trditev ne more šteti za resno, ker je vendar pri občinskih volitvah dobila vladna jugoslovenska radikalna zveza v Srbiji veliko večino, okoli 75 %. Zato izzivljejo take šaljive izjave samo veselje in smeh. Volitve so bile tudi svobodne, kar dokazuje najbolje dejstvo, da je v hrvaških občinah zmagala Mačkova stranka.

K temu bi kazalo pripomniti samo to, da je tudi pri znamenitih Jevtićevih volitvah zmagal dr. Maček prav na vsej črti. Pa menda ga ni svetu — če morebiti izvzamemo dr. Puca —, ki bi trdil, da so bile petomajske volitve svobodne. In jayne volitve se pač na vsem svetu nikjer ne štejejo za svobodne!

Spominjajte se tiskovnega sklada tednika „Slovenije“!

Prepričane Slovence, ki jim je slovenstvo zapoved vesti in npravnosti, prosimo, da podprejo razširjevanje čiste slovenske misli s tem, da nakažejo primeren znesek za

tiskovni sklad našega tednika »Slovenije«.

jim omogoča dostop v določene kroge. Poizvedujejo po tovarnah za izdelovanje vojaških predmetov, se zanimajo za način izdelave posameznih vrst orožja, municije in njih množin. Zbirajo podatke o obstoju in ureditvi vojnih skladišč in drugih vojaško važnih objektov, posebno vojašnic, utrd, železniških naprav, predorov, jezov, gorskih prelazov itd. Delajo ali sami ali s pomočniki. V vojni je zlasti važno vedeti za število vojaštva in posameznih bojnih enot, za posamezne vrste orožja, premikanje čet, stanje prehrane, razpoloženje prebivalstva in še mnogo drugega.

Način obveščanja je v miru razmeroma lahek, težji pa v primeru vojne zaradi odprave pisemske tajnosti in strogega nadzorovanja potnikov, posebno tujcev. Zato je vse dogovorjeno že vnaprej in za vse možne primere. V miru oddajajo vohuni svoja poročila ali jih sporočajo osebno navadno kakemu glavnemu zaupniku, ta pa konzulatu ali poslaništvu v dotičnem kraju. Ne naravnost šefu, temveč kakemu nižjemu uradniku. Za poizvedovanje o mobilizacijskih načrtih, ki so povsod največja skrivnost, so posebni strokovnjaki. Ti morajo biti posebno zanesljivi, sposobni in gibčni, da ne vzbude kakega suma. Zelo pripravne za to službo so lepe inteligentne ženske.

(Dalje prihodnjič)

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.